

ВІДГУК

офіційного опонента

на дисертацію Гюля Алі

«Становлення та розвиток університетської освіти Туреччини
у XIX – на початку XXI століття»,

подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Актуальність обраної теми. Сьогодні Україна активно модернізує освітню систему на шляху до єдиного європейського освітнього і наукового простору. Актуальність дослідження аргументована доцільністю вивчення й осмислення зарубіжного історико-педагогічного досвіду розбудови університетської освіти. Як слушно зазначає автор рецензованої роботи, «упровадження Болонської системи в Україні зумовлює необхідність вивчення досвіду тих країн, які розпочали процес адаптації своїх освітніх систем до сучасної загальноєвропейської моделі значно раніше і вже досягли певних успіхів, запровадили й ефективно використовують нові форми та методи у вищій освіті» (с. 3).

Доцільність вибору теми роботи підтверджує й той факт, що вона виконана відповідно до тематичного плану наукових досліджень кафедри педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка «Становлення та розвиток освіти та виховання в різні історичні періоди» (номер державної реєстрації 0110U002112). Тема дисертації належним чином затверджена та закоординована.

Ступінь обґрунтованості наукових положень. Аналіз основного змісту дисертації дає підстави стверджувати: дисертантом чітко визначено об'єкт, предмет, мету, завдання дослідження, що дозволило провести ґрунтовний аналіз досліджуваної проблеми. Відповідно до мети й завдань дослідження науково грамотно використано комплекс взаємопов'язаних дослідницьких методів, зокрема загальнонаукові (аналіз, синтез, індукція,

дедукція, узагальнення, систематизація, класифікація, порівняння) та історико-педагогічні (аналітичний, історико-ретроспективний, історико-структурний, історико-хронологічний), що забезпечують достовірність одержаних наукових результатів. З поміж зазначених методів на особливу увагу заслуговує історико-ретроспективний, який дав можливість виявити причинно-наслідкові зв'язки у розвитку історичних подій, простежити історію університетської освіти Туреччини у XIX–XX століттях, виокремити характерні особливості та тенденції цього процесу.

Позитивне враження справляє джерельна база роботи (438 найменувань, з яких 86 – англійською, 141 – турецькою та 6 французькою мовою). Видання, включені до списку використаної літератури і джерел (офіційні документи та матеріали щодо розвитку університетської освіти Туреччини; статистичні дані про розвиток вищої освіти, мережу навчальних закладів Туреччини; документи міжнародних організацій; довідково-енциклопедична література Туреччини; міжнародні періодичні видання з проблем вищої освіти; педагогічна періодика Туреччини та інших зарубіжних країн; наукові праці та матеріали науково-практичних конференцій, присвячених проблемам розвитку університетської освіти) свідчать про ґрунтовне опрацювання проблеми.

Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, повнота їх викладу в опублікованих працях.

Дисертація характеризується науковою новизною: *вперше* на основі цілісного наукового аналізу здійснено історико-педагогічне дослідження становлення та розвитку університетської освіти Туреччини з початку XIX до початку XXI століття.

Дисертант визначає зміст основних дефініцій дослідження у контексті історіографії досліджуваної проблеми. Так, з'ясування сутності «модернізації» як одного з базових понять дослідження, яке автор тлумачить як «комплекс змін культурного, політичного, соціального, економічного характеру, а також вдосконалення та оновлення навчально-виховного процесу

в університетах шляхом адаптації системи освіти до вимог і потреб інтенсивного розвитку сучасного суспільства» (автореф., с. 7), уможливило визначення основних елементів модернізації університетської освіти Туреччини: вестернізація, секуляризація, турецький націоналізм (міллієтчілік), кемалізм, лаїцизм, етатизм (п. 1.2).

Позитивним аспектом рецензованої роботи вважаємо характеристику основних періодів розвитку університетської освіти Туреччини в окреслених хронологічних межах, якими визначено: 1789–1808 рр. – перші реформи університетської освіти Селіма III; 1808–1839 рр. – передтанзиматний період; 1839–1869 рр. – період Танзимату; 1869–1922 рр. – післятанзиматні реформи університетської освіти; 1922– 1950 рр. – республіканські зміни в університетській освіті; 1960–1980 рр. – відродження ісламу, збільшення кількості навчальних закладів та їх подальша модернізація; 1981–2001 рр. – радикальна реструктуризація університетської освіти, викликана євроінтеграційними процесами (дис., с. 53-55). Цілком справедливо основними критеріями періодизації розвитку турецької університетської освіти стали політичні, соціально-економічні та культурні зміни в суспільстві.

Грунтовний аналіз джерельної бази дослідження дозволив виокремити історичні (кризові явища у всіх сферах життя Османської імперії); соціально-економічні (необхідність у постійному оновленні знань в умовах динамічного суспільства, організації неперервної, ефективної підготовки спеціалістів усіх рівнів та проектування нових спеціальностей); соціокультурні (поширення міжнародної інтеграції та тенденція до створення єдиного освітнього простору, зростання потреби в якісній вищій освіті) та організаційно-методичні (потреба в зміні застарілих форм організації навчально-виховного процесу вищої школи, їх невідповідність вимогам часу) передумови становлення і розвитку університетської освіти в Туреччині (п. 2.1).

Безперечним досягненням дослідження є окреслення провідних тенденцій розвитку університетської освіти на кожному з виокремлених етапів: 1922–1950 рр. – націоналізація (у проявах етатизму та лаїцизму) та секуляризація;

централізація управління; запровадження гендерної рівності в освіті; 1960–1980 рр. – децентралізація управління; створення індивідуальних освітніх траєкторій в організації навчального процесу; масовізація доступу до вищої освіти; 1981 р. – до початку XXI століття – уніфікація системи університетської освіти; розробка та запровадження системи зовнішньої оцінки якості освіти; технологізація навчального процесу.

Відзначимо позитивно те, що у науковий обіг уведено маловідомі та невідомі раніше широкому загалу українських дослідників матеріали про розвиток університетської освіти Туреччини XIX – на початку XXI століття, зокрема матеріали архіву Стамбульського університету.

У ході наукового пошуку сформульовано рекомендації щодо доцільності використання та впровадження досвіду розвитку університетської освіти Туреччини в Україні в умовах її адаптації до загальноєвропейських освітніх стандартів на законодавчому, організаційно-методичному, теоретико-педагогічному та практичному рівнях:

Загалом, аналіз проблеми дав можливість дисертанту зробити аргументовані висновки, які відповідають найважливішим положенням рецензованого дослідження та поставленій меті.

Основні результати дослідження висвітлено в 10 одноосібних наукових працях (4 статті опубліковано у наукових фахових виданнях України, 4 статті – у закордонних наукових періодичних виданнях, 2 статті – у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій), які в цілому відображають сутність дисертації. Результати дослідження активно висвітлювалися на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, обговорювалися на засіданнях кафедри педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Значущість результатів дослідження для науки і практики. Не викликає заперечення практична значимість одержаних результатів. Запропоновані автором матеріали можуть бути використані в діяльності органів державної влади з метою запозичення досвіду Туреччини у

реформуванні вищої освіти України, у процесі підготовки майбутніх фахівців в університетах, при написанні кваліфікаційних робіт, при розробці навчальних посібників і підручників. Виявлені автором історико-педагогічні джерела можуть бути використані під час викладання навчальних предметів «Історія педагогіки» та «Порівняльна педагогіка» у процесі підготовки майбутніх учителів.

Зміст дисертації, її завершеність і оформлення. Структура дисертації є чіткою та логічною, відзначається збалансованістю складових частин і підпорядкована реалізації основних завдань дослідження.

Робота, загальний обсяг якої 326 сторінок, з яких основного тексту – 189 сторінок, складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків.

У вступі обґрунтовується актуальність теми дисертаційної роботи, характеризується ступінь наукового розроблення проблеми, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, визначається мета, формулюються завдання, об'єкт, предмет, територіальні та хронологічні межі, методи, джерельна база дослідження, розкриваються наукова новизна, практична значущість, наводяться дані щодо публікацій, апробації здобутих результатів.

У першому розділі – «Становлення та розвиток університетської освіти Туреччини як історико-педагогічна проблема» – дисертант охарактеризував понятійно-термінологічний апарат дослідження у контексті історіографії проблеми та її джерельної бази; визначив методологічні підходи до вивчення процесу становлення та розвитку університетської освіти в Туреччині ХІХ – початку ХХІ століття. Варто зауважити принагідно, що докладно обґрунтовані методологічні засади, які передбачили реалізацію низки наукових підходів: цивілізаційного, системного, синергетичного, формаційного в його сучасному різновиді – модернізаційному, етнокультурного, соціокультурного, персонологічного та наративного (п. 1.3).

У другому розділі – «Становлення системи вищої освіти та її реформування у 1789–1922 рр.» – дисертантом обґрунтовано основні

передумови зародження університетської освіти в Туреччині; досліджено особливості організації навчання в перших вищих навчальних закладах країни; визначено особливості впливу реформ Танзимату на структуризацію системи вищої освіти країни в ХІХ столітті; проаналізовано просвітницькі ідеї вчених-реформаторів епохи Танзимату.

Здійснений аналіз історичних, педагогічних, публіцистичних джерел дозволив аргументований виклад авторської позиції: «в ХІХ столітті, не зважаючи на низку суттєвих змін у суспільному житті, відбулося лише зародження університетської освіти в Туреччині, яка наприкінці століття була представлена фактично єдиним навчальним закладом – Стамбульським університетом» (с. 124).

Третій розділ роботи – «Тенденції розвитку університетської освіти в Туреччині у 1922–2001 рр.» – присвячено дослідженню стану університетської освіти Туреччини у ХХ столітті, зокрема охарактеризовано вплив революційних ідей М.К. Ататюрка на розбудову вищої освіти у 1922–1950 рр.; проаналізовано кризові явища у розвитку університетської освіти країни у 1960–1980 рр.; визначено причини її радикальної реструктуризації у період від 1981 р. до початку ХХІ століття; окреслено місце приватних вищих навчальних закладів у системі сучасної університетської освіти; актуалізовано досвід розвитку вищої освіти Туреччини в сучасних умовах.

Усі розділи дисертаційної роботи завершуються висновками, які відображають основну проблематику кожного з підрозділів.

Загальні висновки чітко структуровані й у концентрованому вигляді коректно відображають основні досягнення дисертанта.

Наявні в тексті роботи турецькомовні поняття і терміни підсилюють його автентичність, їх значення пояснюється у тексті роботи та у глосарії (Додаток А).

Здійснена оцінка змісту дисертації Гюля Алі «Становлення та розвиток університетської освіти Туреччини у ХІХ – на початку ХХІ століття» засвідчує досягнення сформульованої в дослідженні мети – розкрити передумови,

періоди й тенденції становлення та розвитку університетської освіти Туреччини у зазначений період, розв'язання поставлених завдань та дозволяє вважати рецензовану роботу завершеною науковою кваліфікаційною працею.

Порівняння змісту дисертації та автореферату засвідчують ідентичність їх структури, основних положень і висновків.

Дискусійні положення та критичні зауваження до дисертаційної роботи. Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу Гюля Алі, дозволимо собі звернути увагу на певні дискусійні моменти та окремі вразливі місця дисертації та висловити деякі свої зауваження та пропозиції:

1. На нашу думку, у Вступі необхідно було виділити протиріччя, що виникли у вітчизняному освітньо-науковому середовищі й актуалізують обрану для дослідження тему дисертації.

2. Дискусійним видається питання щодо вибору верхньої хронологічної межі дослідження (2001 р. – долучення Туреччини до Болонського процесу). Робота значно виграла б, якби було досліджено сучасні досягнення університетської освіти Туреччини в контексті реалізації принципів Болонського процесу.

3. До п.1.3 варто подати короткі висновки щодо того, чи досягнуте завдання параграфа, виходячи з його назви. Висновки до Розділу 2 (с. 120-124) бажано було б зменшити за обсягом за рахунок узагальнення викладеного матеріалу.

4. На наш погляд, робота носила б більш довершений характер, якби для реалізації завдання 4 дослідження – «Окреслити перспективи використання досвіду Туреччини на сучасному етапі реформування вищої освіти в Україні» – було представлено компаративний аналіз турецьких та вітчизняних реалій у межах зазначеної теми у вигляді порівняльної таблиці для полегшення сприйняття їх спільних і відмінних ознак.

5. Наведені в дисертації додатки переважно становлять копії документів із фондів Стамбульського університету. На додатки, як і на таблиці мають бути посилання в основному тексті дисертації.

Втім, висловлені зауваження та побажання не знижують загальної позитивної оцінки рецензованого дослідження.

Загальний висновок. Дисертаційна робота «Становлення та розвиток університетської освіти Туреччини у ХІХ – на початку ХХІ століття» є самостійним, цілісним, завершеним дослідженням, що відповідає вимогам п. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р., а її автор – Гюль Алі – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри перекладу

Дніпровського державного

технічного університету

Т. А. Радченко